

Amalga oshirish jarayonida bir qator qiyinchiliklar yuzaga keldi, jumladan, o'quvchilarning cheklangan lug'at boyligi murakkab fikrlashni qiyinlashtirdi, til o'zlashtirish va fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish o'rtasidagi muvozanatni saqlash qiyin edi va boshlang'ich o'quvchilarda fikrlash ko'nikmalarini o'lchash qiyin edi [9]. Ushbu muammolarni hal qilish uchun vizual fikrlash vositalari, oraliq takrorlash va ko'p rejimli baholash rubrikalari ishlab chiqildi [6].

Ushbu tadqiqot A1+ darajasidagi o'quvchilar moslashtirilgan qo'llab-quvvatlash bilan ta'minlanganida analitik fikrlash uchun sezilarli qobiliyatga ega ekanligini ko'rsatish orqali erta tanqidiy fikrlash aralashuvini tasdiqlaydi [4]. Bu til o'rganishning dastlabki bosqichlaridagi kognitiv cheklovlar haqidagi an'anaviy taxminlarni qayta ko'rib chiqishga va fikrlash ko'nikmalari va til kompetensiyasini bir vaqtning o'zida rivojlantirish uchun empirik dalillarni taqdim etishga yordam beradi [2].

O'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar kunlik 5 daqiqalik fikrlashga qaratilgan isinish mashqlarini, lug'atni joriy qilish uchun vizual fikrlash tartiblarini, darslarning dastlabki bosqichlaridan "nima uchun" va "qanday" savollarini kiritish va gipotezalarni sinab ko'rish uchun past xavfli muhitlarni yaratishni o'z ichiga oladi [7].

Tadqiqotning cheklovlari shahar maktablaridagi namuna bilan chegaralanganligi, 12 oylik davomiylik uzoq muddatli ta'sirlarni aks ettirmasligi mumkinligi va baholash asboblarning madaniy o'ziga xosligini o'z ichiga oladi [11]. Kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlari o'quvchilarni A2 darajasiga va undan keyingi darajalarga kuzatib borish, fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning madaniyaroqiyosiy tahlili, tanqidiy fikrlashni baholash uchun raqamli vositalarni ishlab chiqish, miya rivojlanish naqshlari bo'yicha nevrota'lim tadqiqotlari va fikrlashga yo'naltirilgan pedagogikani amalga oshirish bo'yicha o'qituvchi bilimlari tadqiqotini o'z ichiga oladi [12].

Ushbu tadqiqot A1+ darajasida tanqidiy fikrlash mashqlarini tizimli integratsiya qilish an'anaviy metodologiyani takomillashtirish emas, balki erta til ta'limini tubdan qayta yo'naltirish ekanligini aniqlaydi [8]. Til o'rganuvchilarning tug'ma kognitiv qobiliyatlarini tanlash va rivojlantirish orqali o'qituvchilar til o'zlashtirish jarayonini ham lingvistik mohirlikni, ham intellektual qobiliyatni rivojlantiruvchi keng qamrovli rivojlanish safariga aylantirishlari mumkin [10].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Андерсон Л.В. Таксономия для обучения, преподавания и оценивания. – Нью-Йорк: Лонгман, 2001. – 352 с.
2. Блум Б.С. Таксономия образовательных целей. – Лондон: Лонгман, 1956. – 285 с.
3. Браун Х.Д. Принципы обучения и преподавания языков. – Пирсон, 2015. – 414 с.
4. Выготский Л.С. Разум в обществе. – Гарвард Университи Пресс, 1978. – 159 с.
5. Дьюи Дж. Как мы мыслим. – Нью-Йорк: Д.С. Хит, 1933. – 301 с.
6. Кулматов А. Интерактивные методы в обучении языкам. – Ташкент: Фан, 2020. – 168 с.
7. Нейшн И.С.П. Изучение лексики на другом языке. – Оксфорд: ОУП, 2013. – 640 с.
8. Ричардс Дж.К. Развитие коммуникативной компетенции у изучающих язык. – Кембридж Университи Пресс, 2017. – 412 с.
9. Саломова Н. Методика развития мыслительной активности в процессе обучения языку. – Ташкент, 2022. – 215 с.
10. Халперн Д.Ф. Мышление и знание: Введение в критическое мышление. – Рутледж, 2014. – 658 с.
11. UNESCO Global Education Monitoring Report 2023. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. – 245 с.
12. OECD PISA 2022 Results: Creative Thinking Assessment. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 189 с.
13. Cambridge Neuroeducational Research Journal, Volume 15, Issue 2. – Cambridge: CUP, 2023. – 134 с.
14. International Language Research Center Annual Report 2023. – Berlin: ILRC Press, 2023. – 98 с.

MIYONBUZRUK SOLIHOVNING “O’RTA OSIYO VA O’ZBEK ADABIYOTI TARIXIGA UMUMIY QARASH” ASARI XUSUSIDA

Alijonov Muslimbek Baxtiyorjon o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti v.b.dotsenti, t.f.f.d., PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada jadid taraqqiyparvari va milliy ziyoli Miyon Buzruk Solihovning hayoti va faoliyati hamda uning “O’rta Osiyo va o’zbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash” nomli asariga oid ilmiy mulohaza va tahlillar amalga oshirilgan.

Kalit soʻzlar: Oʻrta Osiyo, adabiyot, yozuv adabiyoti, eski adabiyot, tasavvuf, eski adabiyot davrlari.

**О ПРОИЗВЕДЕНИИ МИЙОНБУЗРУКА СОЛИХОВА «ОБЩИЙ ВЗГЛЯД НА ИСТОРИЮ
ЛИТЕРАТУРЫ СРЕДНЕЙ АЗИИ И УЗБЕКИСТАНА»**

Алижонов Муслимбек Бахтиёржон угли

*врио доцента Университета мировой экономики и дипломатии, кандидат философских наук
(PhD)*

Аннотация: В данной статье рассматриваются жизнь и деятельность джадидского просветителя и национального интеллигента Мийонбузрука Солихова, а также приведены научные размышления и анализ его труда «Общий взгляд на историю Среднеазиатской и узбекской литературы».

Ключевые слова: Средняя Азия, литература, письменная литература, древняя литература, суфизм, периоды древней литературы.

**ON MIYONBUZRUK SOLIKHOV’S WORK “A GENERAL VIEW OF THE HISTORY OF
CENTRAL ASIAN AND UZBEK LITERATURE”**

Alijonov Muslimbek Bakhtiyorjon ogli

*Acting Associate Professor at the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Philosophy
(PhD)*

Annotation: This article examines the life and activities of the Jadid enlightener and national intellectual Miyon Buzruk Solikhov, as well as provides scholarly reflections and analysis of his work “A General View on the History of Central Asian and Uzbek Literature”.

Keywords: Central Asia, literature, written literature, ancient literature, Sufism, periods of ancient literature.

XX asr boshlarida Oʻrta Osiyo xalqlari hayotida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy va maʼnaviy oʻzgarishlar, milliy uygʻonish jarayonlari turli sohalarda, xususan, adabiyotshunoslik va tarixshunoslikda yangi ilmiy yondashuvlarning shakllanishiga sabab boʻldi. Ana shu jarayonlarning faol ishtirokchilaridan biri — maʼrifatparvar, jadid mutafakkir, adabiyotshunos va ijtimoiy arbob Miyon Buzruk Solihovdir. Uning ilmiy, adabiy va siyosiy faoliyati XX asr boshidagi Turkiston ziyolilari tafakkurining eng yorqin namunalaridan biri sifatida eʼtirof etiladi.

Miyon Buzruk Solihov oʻzining ilmiy izlanishlari orqali oʻzbek adabiyoti tarixini yangicha, tizimli va tarixiy-nazariy asosda oʻrganishga harakat qilgan olimlardan biridir. Ayniqsa, uning 1930-yilda nashr etilgan “Oʻrta Osiyo va oʻzbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash” asari oʻzbek adabiyotshunosligining shakllanish bosqichida muhim oʻrin tutadi.

Miyon Buzruk Solihov 1891-yilda Toshkent shahrining Shoʻrtepa masjidining imomi Miyon Solih honadonida dunyoga keldi. Yosh Miyon Buzruk dastlab mahallasidagi eski maktabda tahsil olib, soʻngra Degrez mahallasidagi madrasaga oʻqishga kiradi. Uning tafakkuridagi ijtimoiy-siyosiy evrilishlar aynan ana shu madrasadagi taʼlim yillarida yuz berdi [1]. Sanʼatshunos olim Sirojiddin Ahmadning yozishicha Miyon Buzruk tahsil olgan yillarda madrasa talabalari orasida Qrim va Tataristondan, hatto Afgʻoniston, Hindiston, Turkiyadan maxfiy keladigan adabiyotlarni oʻqish ijtimoiy-siyosiy hayotni muhokama-mulohaza qilish anʼana tusini olgan edi. Masalan, Toshkentdagi Eshonqulidodxoh, Mirzaabdullaboy, Yunusxon podsho, Beklarbegi, Koʻkaldosh, Xoʻja Ahror Valiy, Baroqxon, Abulqosimxon eshon, Mirza Ahmad madrasasining talabalari va yoshroq mudarrisari oʻrtasida davr voqealariga tanqidiy baho berish va oʻzaro fikr almashish oʻzgacha tus olgan [2].

Yuz berayotgan bunday jarayon tabiiyki Miyon Buzruk Solihovning ham ong va tafakkurida katta oʻzgarish yasanagan. Shu boisdan ham u madrasa taʼlimini tamomlagach oʻsha davrning eng faol siyosiy birlashmasi “Shoʻroyi islom” harakatiga qoʻshilib, Munavvarqorining muovini sifatida faoliyat olib bordi. Shuningdek u 1917-yil 12-14-iyul kunlari Fargʻonada Turkistondagi ilk siyosiy partiya “Turk adami

Markaziyati”ni tuzishda faqih (islom huquqshunosi) sifatida ishtirok etdi, “Turkiston Muxtoriyati”ni qo‘llab-quvvatladi.

Salimxon Tillaxonov o‘zining xotiralarida Miyon Buzruk Solihovning shaxsiyati va ijtimoiy-siyosiy faoliyati xususida to‘xtalib: “Miyon Buzrukxon “miyon”lardan bo‘lib “Miyon” familiyasi diniy tomondan e’tiborli edi, biroq bundaylar nihoyatda ozdur. “Miyon” degan familiya islom diniga ming yil to‘lg‘onidan keyin bir Imom Rabboniy degan kishi chiqib dinga ba’zi qoidalarni zamonga muvofiq o‘zgaratg‘on diniy tarixlar va mashhur “Imom Murabboniy mujaddidi alifi soniy” so‘zi ila mashhurdir. Bu so‘zning ma’nosi “ming yildan keyin dinni yangilovchi imom Murabboniy” deganidir. Mana shul “miyon”larning barchasi shul Murabboniyga boradurlar. Miyon Buzrukxon “Turk adam markaziyati”, “Ittihad va taraqqiy” va “Milliy ittihad” tashkilotlarida ham juda jiddiy ishlar bilan shug‘ullangan, hattoki “Ittihad va taraqqiy”da Toshkentda markazni raisi bo‘lib turg‘on bo‘lsa ham ehtimoldir” deb yozgan edi [3].

Miyon Buzruk Solihovning ilmiy merosi nihoyatda ulkan bo‘lib, u turli xil davriy matbuot nashrlarida “O‘zbek tarixiga oid to‘rt muhim kitob” [4], “Adabiy til va istiloh: Eski yozuv tilida o‘zgarish” [5], “Yana lab ohangi” [6], “Mehrobdan chayon” [7] va boshqa shular kabi ko‘plab maqolalarni e‘lon qilgan. Bundan tashqari u “O‘rta Osiyo va o‘zbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash” (1930), “O‘zbek adabiyotida millatchilik ko‘rinishlari: qisqacha tarix” (1933), “So‘fizoda va uning ijodi haqida” (1934), “Oktabrgacha bo‘lgan o‘zbek og‘zaki adabiyoti” (1935), “O‘zbek teatr tarixi uchun materiallar kabi muhim asarlarning ham muallifidir. Ayniqsa uning “O‘rta Osiyo va o‘zbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash” nomli asari alohida diqqatga sazovor ilmiy ishlar biri hisoblanadi.

Ushbu asar 1935-yilda “O‘zdamnashr” tomonidan chop etilgan bo‘lib, o‘zbek adabiyoti tarixining turli davrlari xususida ilmiy mulohazalar yuritilgan. Qayd etish joizki, Miyonbuzruk Solihovning ushbu asarining asosini o‘zi tomonidan o‘qilgan ma’ruzalar tashkil etadi. Bu haqida uning o‘zi asarning “Kichik izoh” deb atalmish kirish qismida quyidagicha yozadi: “Bu asar o‘zbek va O‘rta Osiyo adabiyoti tarixidan birinchi qismni tashkil qiladi. Sharqshunoslik fakultetida 1929-1930-yillarda tarafimdan o‘qilgan leksiylarning eski adabiyotga oid qismini tartib berib vujudga keltirildi. Asar mavzu e’tibori ila XII asr adabiyotidan boshlab, jadidizm adabiyotiga kelib to‘xtadi” [8].

Miyonbuzruk Solihov o‘zbek adabiyotini 3 ta davrga bo‘ladi. Uning yozishicha I davr XII asrdan XIV asrning so‘ngi yarmigacha davom etgan. Ayni shu davrda o‘zbek so‘zi milliy ism bo‘lib tarixga kirdi. O‘zbek xalqining ko‘pchiligi orasida davom etgan ko‘chma turmush tarsi shahariy turmushga aylandi. Xuddi shu vaqtdan boshlab Yassaviy zamonidan boshlangan yozuv adabiyoti rivojlana boshlagan. Keyinchalik bu adabiyot ichidan yuqori tabqa adabiyoti ham yaratila boshlangan. Muallifning qayd etishicha, bu yuqori tabqa adabiyotining tug‘ilgan yeri XIII asrda Xorazm bo‘lgan bo‘lsa, unga rivoj bergan yer Oltin O‘rda poytaxti Saraj shahridir [8].

Miyonbuzruk Solihov o‘zbek adabiyotining II davri xususida quyidagilarni ta’kidlaydi: “XVI asr boshlaridan o‘zbeklarning bu kungi O‘zbekistonga yerlashuvlari va Temuriy – Chig‘atoy honadonining bitiruvlaridan boshlanadi. XIV asrning ikkinchi yarmida yozilgan Sharafiddin Yazdiyning asari bo‘lgan “Zafarnoma”ning XVI asr o‘rtalarida qilingan tarjimasi, XVI asr boshlarida yozilgan Muhammad Solihning “Shayboniynoma”si va boshqalar bu to‘g‘rida ochiq fikr bera oladilar” [8].

Bu tarixiy nuqta adabiy jarayon uchun burilish davri hisoblanadi. Chunki Temuriylar davrida adabiyot asosan saroy va ilmiy muhitda rivojlangan bo‘lsa, Shayboniylar davridan boshlab o‘zbek tili (eski o‘zbek tili) adabiy, tarixiy va diniy asarlarda yanada faol qo‘llanila boshlaydi. Demak, bu davr yangi siyosiy va madaniy muhitda shakllangan o‘zbek adabiyotining mustaqil yo‘nalishi sifatida qaraladi.

Miyonbuzruk o‘zbek adabiyotining III davri XVIII asr oxirlarida boshlanganini ta’kidlaydi. Bu davr adabiyoti Chi‘gatoy-Navoiy davri adabiyotining butkul taqlidiy shakli edi. Muallifning ta’kidlashicha bu davr adabiyoti kuchsizlanib borgan bo‘lsa-da, jadidizm davrini ham ko‘rdi. Oxir borib 1917-yilgi inqilobdan keyin boshlangan yangi adabiy oqimdan keyin tugagan.

Miyon Buzruk Solihov — XX asr boshlaridagi o‘zbek ma’rifatparvar fikrining yirik namoyandalaridan biri, milliy adabiyotshunoslik maktabining shakllanishida beqiyos xizmat ko‘rsatgan olimdir. Uning ilmiy faoliyati, xususan, “O‘rta Osiyo va o‘zbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash” (1930) asari orqali o‘zbek adabiyot tarixiga yangicha, tizimli va tarixiy-nazariy yondashuv kiritildi. U adabiy jarayonni faqat estetik yoki biografik nuqtai nazardan emas, balki ijtimoiy-siyosiy, madaniy va til taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq holda o‘rgangan birinchi tadqiqotchilardan biridir.

Solihov tomonidan ilgari surilgan o‘zbek adabiyotining uch davrga bo‘linishi tamoyili adabiyot tarixini ilmiy asosda davrlashtirish yo‘lidagi dastlabki konseptual urinish sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, Miyon Buzruk Solihov o‘zbek adabiyotining tarixiy davrlari, tili va yo‘nalishlarini bir tizimga solib, milliy adabiyot tarixiga ilmiy davrlashtirish metodologiyasini olib kirdi. Uning qarashlari o‘zbek adabiyotshunosligida tarixiylik, manbashunoslik va nazariy yondashuv tamoyillarining shakllanishiga zamin yaratdi. Solihov nafaqat ilmiy sohada, balki jadidchilik harakati va ijtimoiy-siyosiy hayotda ham faol ishtirok etib, milliy tafakkur va adabiy ong uyg‘onishining ramziga aylangan siymo sifatida tarixda o‘chmas iz qoldirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1) Sh.Turdiyev. Merosimizning bir sahifasi // “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasi. 1989-yil 3-mart. – B. 4.
- 2) S.Ahmedov. Qizil mustamlaka: e’lon qilinmagan urush. – T.: Info capital Books. 2022.
- 3) S.Tillaxonov. Uzlatda bitilgan xotiralar // “Tarixning noma’lum sahifalari”. IV kitob. – T.: “G‘afur G‘ulom” nomidagi nashriyot-matbaaa ijodiy uyi. 2013. – B. 167.
- 4) Miyon Buzruk. O‘zbek tarixiga oid to‘rt muhim kitob // “Maorif va o‘qitg‘uvchi” jurnali. 1927-yil № 9-10, 57-61-betlar.
- 5) Miyon Buzruk. Adabiy til va istiloh: Eski yozuv tilida o‘zgarish // “Sharq haqiqati” gazetasi. 1929-yil 12-yanvar.
- 6) Buzruk M. Yana lab ohangi // “Sharq haqiqati” gazetasi. 1929-yil 26-fevral.
- 7) Buzruk M. “Mehrobdan chayon” // “Sharq haqiqati” gazetasi. 1929-yil 1-aprel.
- 8) Miyon Buzruk Solihov. O‘rta Osiyo va o‘zbek adabiyoti tarixiga umumiy qarash. – T.: “O‘znashr”. 1930. – B. 2.

O‘QUV JARAYONIDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Mirzaliyev Abdujabbor Mamatyusuf o‘g‘li¹

Farg‘ona davlat universiteti, katta o‘qituvchi

Email: mirzaliyevabdujabbor@gmail.com

Mo‘sinov Asadbek Azamat o‘g‘li²

Farg‘ona davlat universiteti, talabasi

Email: asadbekmo‘sinov@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ta’lim jarayonida ekologik tafakkurni shakllantirishning zamonaviy usullari, interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va loyihaviy faoliyatning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ekologik tafakkurni rivojlantirish o‘quvchilarning ekologik ong va mas’uliyatini oshiradi.

Kalit so‘zlar: ekologik tafakkur, ta’lim, interfaol metod, ekologik ong, ekologik madaniyat, STEAM yondashuv.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ СОВРЕМЕННЫМИ МЕТОДАМИ

Мирзалиев Абдуjabбор Маматюсуф угли¹

Ферганский государственный университет, старший преподаватель

Email: mirzaliyevabdujabbor@gmail.com

Мўсинов Асадбек Азамат угли²

Ферганский государственный университет, студент

Email: asadbekmo‘sinov@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются современные методы формирования экологического мышления в учебном процессе, анализируется значение интерактивных методов, цифровых технологий и проектной деятельности. Согласно результатам исследования, развитие экологического мышления способствует повышению экологического сознания и ответственности учащихся.

Ключевые слова: экологическое мышление, образование, интерактивные методы, экологическое сознание, экологическая культура, подход STEAM.